

Robert Opora

2. Warunki efektywnych programów resocjalizacyjnych w ujęciu ekologii społecznej

Program resocjalizacyjny zazwyczaj stanowi ustrukturyzowaną sekwencję interwencji, pozwalających na uzyskanie przez sprawcę przestępstwa określonej wiedzy i dokonanie zmiany dotychczasowego stylu życia. Program resocjalizacyjny składa się ze zbioru usystematyzowanych i możliwych do powtarzania aktywności, w których sprawca może uczestniczyć¹. Program resocjalizacyjny stwarza kontekst, w którym stosuje się określone metody resocjalizacyjne w grupie sprawców przestępstw.

Jednym z argumentów przemawiających za wykorzystywaniem programów resocjalizacyjnych jest poszukiwanie oszczędnych form resocjalizacji. Programy resocjalizacyjne wymagają zatrudnienia stosunkowo niewielkiej liczby specjalistów, którzy pracują jednocześnie z wieloma osobami. Dzięki temu możliwe jest ograniczenie kosztów i efektywne wykorzystanie czasu. W sytuacji nieobecności jednego z uczestników zazwyczaj może on być kontynuowany. Program resocjalizacyjny posiada dodatkowe zalety w postaci wzajemnego czerpania od siebie doświadczeń przez uczestników. Niektóre formy oddziaływań resocjalizacyjnych preferują wykorzystywanie grupy do konstruktywnej zmiany, np. trening umiejętności społecznych. W treningu umiejętności społecznych grupa stanowi kontekst do ćwiczenia określonych kompetencji oraz jest źródłem informacji zwrotnych dla jego uczestników.

Uczestnicy określonych programów resocjalizacyjnych często borykają się z podobnymi problemami życiowymi. W wielu wypadkach mogą czuć

---

¹ R. Opora, *Efektywność oddziaływań resocjalizacyjnych*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2015.

się wyalienowani. Z coraz większym uwikłaniem się w przestępczość zazwyczaj słabną ważne relacje z prospołecznymi osobami. Uczestnicy programu resocjalizacyjnego mogą stanowić dla siebie pewnego rodzaju podstawę do kształtowania prospołecznych umiejętności. Obecność innych uczestników programu resocjalizacyjnego może stwarzać poczucie zachęty, nadziei, optymizmu oraz wspólnego celu². Osoby buntowniczo nastawione do autorytetów łatwiej otwierają się na informacje zwrotne od współuczestników z grupy niż od wychowawców. Doświadczenie współpracy z innymi skazanymi lub społeczeństwem i świadomość, że jest się przydatnym, również pomaga w zmianie postawy z antyspołecznej w prospołeczną. Sprawcy przestępstw uczestnicząc w programach resocjalizacyjnych, uczą się przyjmowania altruistycznych postaw, stają się osobami, na których można polegać, i które niosą pomoc innym ludziom³.

Udział w programie resocjalizacyjnym może się wiązać z pewnym ryzykiem. Potencjalne korzyści z wzięcia udziału w programie mogą zostać zniesione w wyniku przebywania z osobami zachowującymi się w sposób destrukcyjny.

Fakt, że dana metoda jest praktyczna, ekonomiczna, nie oznacza, że jest skuteczna. Z tego powodu konieczne jest podejmowanie badań, mających na celu różnicowanie programów resocjalizacyjnych w zależności od ich efektywności.

Podczas opracowywania programu resocjalizacyjnego konieczne jest zidentyfikowanie określonych problemów w szerokim społecznym kontekście systemowym, w jakim pozostaje skazany. Zidentyfikowane problemy człowieka zazwyczaj tworzą spójną całość w odniesieniu do jego ekologii społecznej i dlatego ważne jest ich wzajemne dopasowanie.

Koncepcja ekologiczna w szczególności sposób ujmuje związki człowieka ze środowiskiem. W przeciwieństwie do teorii behawioralnych uznaje środowisko jako całość, a nie w kategoriach wyizolowanych bodźców⁴.

Podejście ekologiczne posiada nie tylko walory teoretyczne, lecz także porusza wiele aspektów praktycznych. Dzięki powstającym modelom ekologicznym pojawia się możliwość projektowania rozwiązań profilaktycznych

---

² W.R. Miller, A. Forcechimes, A. Zweben, *Terapia uzależnień. Podręcznik dla profesjonalistów*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014, s. 360–382.

³ R. Opora, *Efektywność oddziaływań resocjalizacyjnych*.

⁴ A. Elias, *Psychologia ekologiczna*, [w:] *Psychologia: podręcznik akademicki*, J. Strelau (red.), t. 3, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2000, s. 425–430.

i resocjalizacyjnych w środowisku sprawcy przestępstw. Ich efektywność najlepiej weryfikowana jest w formie badań eksperymentalnych⁵.

Koncepcja ekologiczna odnosi się do interakcji między jednostką a jej otoczeniem. Podejście ekologiczne tłumaczy niedostosowanie społeczne wadliwym powiązaniem sprawcy z jego zewnętrznym kontekstem, w którym pozostaje⁶. W związku z tym podejmowane oddziaływania psychokorekcyjne powinny być nakierowane na osobę sprawcy, na kontekst środowiskowy, w jakim się znajduje, lub na oba elementy równocześnie. Perspektywa ekologiczna podkreśla także, że związki przestępcy ze środowiskiem należy najlepiej badać w naturalnym środowisku, gdyż wszystkie aspekty funkcjonowania sprawcy podlegają wpływom środowiska, w jakim pozostaje. Za naturalne środowisko rozumie się nie środowisko przyrodnicze, lecz to, w którym sprawca stale przebywa. Taki sposób myślenia o funkcjonowaniu człowieka i metodologii badań typowy jest dla ekologów, koncentrujących swoją uwagę na ekosystemie. Bronisław Urban definiuje ekosystem jako zespół żywych i nieżywych komponentów wzajemnie powiązanych i istniejących w określonym czasie oraz przestrzeni⁷. Ujęcie ekologiczne uwzględnia także elementy środowiska fizycznego, które traktuje się jako integralną część całego środowiska człowieka⁸.

Złożoność zjawiska przestępczości i związanych z tym problemów sprawia, że projektowanie i realizowanie interwencji korekcyjnych wymaga dużej elastyczności. W celu osiągnięcia skuteczności programu resocjalizacyjnego można wyróżnić pewne zasady wytyczające jego przygotowywanie i realizację.

Uwzględnienie zdiagnozowanego problemu w szerokim kontekście społecznym

W procesie resocjalizacji istotne jest uwzględnienie wielu systemów, w jakich pozostaje osoba uczestnicząca w procesie resocjalizacji. Rodzina sprawcy, dalsze kręgi społeczne, w jakich się znajduje (sąsiedzi, rówieśnicy), instytucje (szkoła, praca, kościół, opieka psychiczna, ośrodki zdrowia, media)

---

⁵ B. Urban, *Zaburzenia w zachowaniu młodzieży*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000.

⁶ Tamże.

⁷ Tamże.

⁸ A. Eliasz, *Psychologia ekologiczna*, [w:] *Psychologia: podręcznik akademicki*, s. 425–430.

i społeczeństwo. Wszystkie te systemy są ze sobą wzajemnie powiązane i mogą się przenikać⁹.

Interwencje resocjalizacyjne powinny być wymierzone w sekwencje zachowania w obrębie systemów, w których utrzymuje się dany problem. Celem resocjalizacji jest zmiana interakcji społecznych skazanego, tak aby rozwinąć odpowiedzialne zachowania i poszerzyć pełnione funkcje społeczne w obszarze miejscowych prospołecznych systemów wsparcia.

Zaangażowanie wielu systemów społecznych w proces resocjalizacji sprawcy pozwoli na zapewnienie mu środowiska dostarczającego konsekwentnych wzmocnień, w którym jest on uczony i zachęcany do określonych zachowań i zadań, zwiększających repertuar jego prospołecznych umiejętności.

Podkreślanie mocnych stron

W programach resocjalizacyjnych podkreśla się zarówno wewnętrzne mocne strony uczestnika programu – pozostające w osobie sprawcy, jak i zewnętrzne jego zasoby – wynikające z relacji z systemu społecznego, w jakim funkcjonuje. Mocne strony osoby uczestniczącej w programie resocjalizacyjnym wykorzystuje się jako dźwignię pozytywnych zmian.

Aby zapewnić odpowiednią efektywność programu resocjalizacyjnego, należy rozpoznać czynniki ryzyka i czynniki chroniące w systemach, w jakich pozostaje skazana osoba, a następnie zająć się nimi zarówno w sposób całościowy, jak i zindywidualizowany.

W celu maksymalizacji oddziaływań resocjalizacyjnych, o ile jest to możliwe, dobrze jest od początku zaangażować rodzinę skazanego, która może stanowić istotne źródło wsparcia. Jeśli osoby uczestniczące w procesie resocjalizacji doświadczają wsparcia ze strony rodziny, to czują się one na tyle bezpiecznie, że są w stanie wnieść do procesu resocjalizacji wartości zinternalizowane osobom bliskim. Jeśli rodzina niewłaściwie wspiera sprawcę i nie przekazuje odpowiednich wartości, wówczas może on szukać wolności i relacji poza powszechnie akceptowanym systemem wartości.

Uwzględnianie mocnych stron rodziny osoby skazanej ma liczne zalety, takie jak zmniejszenie negatywnego afektu, budowanie uczucia nadziei, identyfikacja czynników ochronnych, zmniejszenie frustracji poprzez nacisk

---

⁹ A.E. Kazdin, J.R. Weisz, *Psychoterapia dzieci i młodzieży. Metody oparte na dowodach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006, s. 341.

na rozwiązywanie problemów i zwiększenie pewności siebie osoby skazanej i członków rodziny.

Przed rozpoczęciem programu resocjalizacyjnego dobrze byłoby, aby osoby prowadzące dany program miały możliwość spotkania się z rodziną sprawcy, w celu poinformowania jej o przebiegu zajęć oraz w jaki sposób mogą wspierać proces resocjalizacji sprawcy. Czasami pojawia się taka możliwość, aby rodzina uczestniczyła w zajęciach przygotowanych wyłącznie dla nich, by w ten sposób nabyć umiejętności podobne do tych, jakimi posługują się wychowawcy. Podczas spotkania z osobami bliskimi skazanego wychowawca powinien przedstawić cel programu resocjalizacyjnego, podstawowe założenia programu, rodzaj zachowań i sytuacji, nad którymi będą pracować uczestnicy programu, obszary, w jakich rodzina może pomóc, krótkie wyjaśnienie głównych strategii interwencyjnych, rekomendacje skazanych, którzy uczestniczyli we wcześniejszych edycjach programu.

Dla prawidłowego udziału sprawcy w programie resocjalizacyjnym ważna jest opinia rodziny na temat tego programu. Opinia ta może motywować do udziału w nim lub zniechęcać. Niewłaściwe przedstawienie wspomnianych kwestii rodzinie może prowadzić do podwyższonego wskaźnika rezygnacji z programu resocjalizacyjnego.

Zwiększenie odpowiedzialności

Program resocjalizacyjny powinien być tak zaprojektowany, aby kształtować odpowiedzialne zachowania i eliminować nieodpowiedzialne. Jedną z cech osobowości antyspołecznej jest lekceważenie bezpieczeństwa i nieodpowiedzialna postawa. Sprawcy, zanim zostaną skazani, często przez wiele lat krzywdzili inne osoby, nie ponosząc za swoje zachowanie żadnej odpowiedzialności. W związku z tym można przypuszczać, że wyuczyli się nieodpowiedzialnego funkcjonowania. Promowanie odpowiedzialnych postaw w ramach programów resocjalizacyjnych przeciwstawia się skupianiu na patologii i rozbudza nadzieję zmiany.

Programy resocjalizacyjne powinny być oparte na koncepcji wyboru rozmaitych zachowań, zarówno tych pozytywnych, jak negatywnych, za które uczestnicy będą ponosili pełną odpowiedzialność. Uczenie się ról społecznych, które mają zabezpieczyć skazanych przed powrotem do przestępstwa i pozwolić na poprawną readaptację po zwolnieniu z zakładu karnego, nazywa

się w resocjalizacji zasadą odpowiedzialności¹⁰. Osoby antyspołeczne często rozumieją wolność jako możliwość robienia wszystkiego, co się chce, bez jakichkolwiek ograniczeń. W takiej sytuacji istnieje duże prawdopodobieństwo, że po opuszczeniu zakładów karnych, ponownie wrócą do przestępczości. Zatem ważne jest, aby sprawcy podczas udziału w programie resocjalizacyjnym nadali bardziej prospołeczne znaczenie pojęciu „wolność”. Korzystniej byłoby, gdyby „wolność” rozumieli jako samodzielne podejmowanie decyzji i jednocześnie byli świadomi, że w zależności od podjętych decyzji będą ponosili określone konsekwencje.

W codziennym życiu każdy człowiek stale podejmuje wybory między możliwymi zachowaniami. Dlatego program resocjalizacyjny powinien być tak zaprojektowany, aby skazany mógł również dokonywać takich wyborów.

Ważne są tu następujące kwestie: żeby decyzje dobre moralnie przynosiły oczekiwane przez skazanego korzyści oraz aby złe decyzje przynosiły mu straty osobiste. Dzięki temu skazany uczy się dokonywania samodzielnych wyborów. Stworzona zostaje w ten sposób sytuacja, w której każdy sprawca ma swój los w swoich rękach. Oznacza to, że odpowiada on za własne wybory¹¹.

Zapewnienie życiowego schematu z jasnymi oczekiwaniami i granicami, a także wyraźnie określonymi konsekwencjami wyciąganymi w sposób zorientowany na nauczanie

Sprawcy przestępstw uczestniczący w programie resocjalizacyjnym powinni dowiedzieć się nie tylko o swoim schemacie niewłaściwego funkcjonowania, ale również powinni otrzymać informacje na temat życiowego obrazu, do którego mogą przybliżyć swoją aktywność. Z tego powodu podczas programu resocjalizacyjnego powinni otrzymać życiowy schemat prospołecznego funkcjonowania wraz z przejrzystymi oczekiwaniami i granicami. W sytuacji nieprzestrzegania ich sprawcy powinni liczyć się z określonymi

¹⁰ H. Machel, *Wprowadzenie do pedagogiki penitencjarnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1994.

¹¹ H. Machel, *Propozycja modelu ośrodka pracy skazanych dla młodocianych i dorosłych nierecydywistów (konceptcja, organizacja, wdrożenie i ocena)*, „Przegląd Penitencjarny i Kryminologiczny” 1983, nr 3, s. 102–104.

konsekwencjami. Jeśli sprawca ma zmieniać swój stan wyjściowy, to potrzebuje uzyskać wiedzę nie tylko na temat patomechanizmów, ale również o stanach pożądanym z punktu widzenia przystosowania społecznego¹². Dzięki temu będzie wiedział, w jakim kierunku zmierzać, jakie zadania osiągać, a nie tylko koncentrować się na syndromie negatywnych objawów. Zmiana życiowego schematu proponowanego w ramach programu resocjalizacyjnego stanowi pewnego rodzaju proces przekształcania własnej tożsamości, przejawiający się zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i społecznym. Praca nad kształtowaniem prospołecznego schematu życiowego sprawcy może odnosić się do świadomej i nieświadomej motywacji działania, zagadnień odpowiedzialności za siebie i innych, sposobu spostrzegania świata, stopnia kontroli nad własnym życiem i potrzebami, relacji z innymi ludźmi, roli wyobraźni, planów czy aspiracji w kształtowaniu właściwych form myślenia, zachowania i odczuwania.

Skupienie na teraźniejszości i działaniu, wyraźne określenie problemu

Interwencje w ramach programów resocjalizacyjnych powinny skupiać się na teraźniejszości, być zorientowane na działanie i wymierzone w konkretne, wyraźnie określone problemy. Umożliwi to uczestnikom programów resocjalizacyjnych śledzenie swoich postępów, dając jasne wskaźniki ich powodzenia. Wyraźnie postawione cele wyznaczają również kryteria zakończenia resocjalizacji.

Od uczestników programów oczekuje się aktywnej pracy nad osiągnięciem celów przez skupienie się na rozwiązaniach skierowanych ku teraźniejszości (w przeciwieństwie do uzyskiwania wglądu lub skupiania się na przeszłości). Resocjalizacja odnosi się zazwyczaj do aktualnych problemów sprawców i ich destrukcyjnych konsekwencji. Podstawowym celem jest wyeliminowanie istniejących zachowań antyspołecznych, tak aby nie były one powtarzane w przyszłości. Poznanie historii sprawcy jest pomocne, kiedy chcemy zrozumieć, jak kształtowała się antyspołeczna postawa podopiecznego, jakie wcześniej stosowano wobec niego środki resocjalizacyjne oraz z jakim

---

¹² L. Pytka, *Pedagogika resocjalizacyjna: wybrane zagadnienia teoretyczne diagnostyczne i metodyczne*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2001, s. 30.

skutkiem¹³. Natomiast wszystkie te informacje z przeszłości potrzebne są wychowawcom do odpowiedniego dostosowania oddziaływań resocjalizacyjnych. Biorąc pod uwagę, że podstawowym ograniczeniem tych oddziaływań jest brak motywacji sprawców do udziału w nich, to koncentrowanie się na bieżących trudnościach również stanowi pewną strategię motywującą do zmiany dotychczasowego funkcjonowania sprawcy.

Resocjalizacja powinna być działaniem podejmowanym przez samego sprawcę, a nie organizowaniem czynności wobec biernie uczestniczącego w nich. Z tego powodu należy zachęcać uczestników programów resocjalizacyjnych do pokonywania wyzwań i uczenia się w oparciu o własne doświadczenia. Programy resocjalizacyjne mają za zadanie stworzenie warunków do sprawdzania wiarygodności swoich przekonań, poszukiwania innych sposobów wyjaśniania danych sytuacji oraz eksperymentowania i oceniania nowych możliwości interpretacji wydarzeń i zachowań.

Po zakończeniu oddziaływań resocjalizacyjnych skazani zostają wyposażeni w umiejętności niezbędne do życia wolnego od przestępczości. Nabycie alternatywnych wzorców myślenia i zachowania możliwe jest dzięki aranżowaniu przez wychowawców różnego rodzaju sytuacji problemowych. Sytuacje te są w taki sposób projektowane, aby sprawcy mogli ćwiczyć w warunkach sal terapeutycznych i codziennym życiu prospołeczne umiejętności, których dotychczasowy deficyt stanowił dla nich źródło problemów. Proponowane zadania należy omawiać ze skazanym tak, aby pozostał po nich ślad w jego psychice, mający stopniowo pomagać mu w zamierzonej zmianie.

Dostosowanie do wieku

Programy resocjalizacyjne muszą być dostosowane do wieku i odpowiadać na potrzeby rozwojowe sprawców. Można zakładać, że u młodocianych sprawców inne potrzeby będą miały charakter kryminogenny, a inne potrzeby będą źródłem problemów u osób dorosłych. U osób młodocianych zazwyczaj większy nacisk kładzie się na unikanie dewiacyjnego towarzystwa i rozwój kompetencji w zakresie relacji rówieśniczych, zdobywanie wiedzy i umiejętności praktycznych, które będą pomocne w przejściu w dorosłość. U dorosłych

---

¹³ R. Opora, *Terapia poznawczo-behawioralna w resocjalizacji*, [w:] *Terapia w resocjalizacji*. Cz. 1. *Ujęcie teoretyczne*, P. Szczepaniak, A. Rejzner (red.), Wydawnictwo Akademickie Zak, Warszawa 2009, s. 138–149.

sprawców spada skłonność do imponowania kolegom i bezwzględnego dążenia do wysokiego statusu materialnego¹⁴. Natomiast większego znaczenia nabiera bezpieczne i wygodne życie.

Nieustanne i wielostronne dążenia do zmiany

Programy resocjalizacyjne powinny być tak zaprojektowane, żeby w miarę możliwości wyzwolić jak najwięcej starań ze strony najbliższych i dalszych kręgów społecznych do angażowania sprawcy w prospołeczną aktywność.

Intensywne i wielostronne dążenia do zmiany mają liczne zalety, między innymi szybsze rozwiązywanie problemów sprawcy, wcześniejsze rozpoznanie ewentualnej niełojalności wobec założeń programu resocjalizacyjnego, ciągłą ocenę wyników, częstsze oddziaływania resocjalizacyjne, więcej potencjalnych możliwości dla sprawców do osiągnięcia sukcesu.

Poprawa resocjalizacyjna przestępcy przejawia się w zmianie relacji z otaczającymi sprawcę ludźmi oraz rodzaju podejmowanej przez niego aktywności. W sytuacji kiedy sprawca wejdzie w stabilne i prospołeczne relacje interpersonalne, uzyska satysfakcjonującą go pracę, wówczas może to istotnie obniżyć jego motywację do zachowań przestępczych, a także zmienić jego budżet czasu, w którym może nie wystarczyć miejsca i energii na takie zachowania. W efekcie owych zmian poznawczych, zaangażowania w relację i aktywność prospołeczną modyfikacji ulega bilans korzyści i strat, gdyż sprawca dostrzega, że zyski z podejmowanych zachowań przestępczych zazwyczaj są szybko trwonione i nie przeważają, a nawet nie równoważą szkód wynikających z lat spędzonych w więzieniu¹⁵.

Generalizacja

Programy resocjalizacyjne zakładają osiągnięcie generalizacji pozytywnych efektów. Oznacza to, że uczestnicy programów resocjalizacyjnych powinni być zdolni do utrzymania zmiany resocjalizacyjnej w kontekstach systemowych, w jakich pozostają po zakończeniu programu resocjalizacyjnego.

---

¹⁴ P. Piotrowski, *Rozbój. Uwarunkowania psychospołeczne, motywacja i racjonalność sprawców*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2011.

¹⁵ R. Opora, *Efektywność oddziaływań resocjalizacyjnych*.

Jedną ze strategii transferu zdobytej wiedzy podczas programu resocjalizacyjnego na inne zewnętrzne sytuacje mogą być zadania realizowane między poszczególnymi zajęciami lub podczas przepustki w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności. Na koniec każdego spotkania uczestnicy programu resocjalizacyjnego mogą zaplanować zadania, które będą wykonywane pomiędzy zajęciami. Zadania te cechują się pewną szczegółowością: kiedy, gdzie lub z kim dane zachowanie bądź zadanie będzie podejmowane, jaki czas będzie ono trwało.

Celem zadań wykonywanych poza zajęciami jest stwarzanie sprawcom możliwości ćwiczenia w realnych warunkach tego, czego nauczyli się w grupie. Nie znajdują się oni wówczas pod bezpośrednią kontrolą wychowawcy i mogą samodzielnie sprawdzić określone zachowanie. Dzięki temu uczą się pewnej niezależności od grupy i wychowawcy. Część każdego zajęcia powinna być poświęcona na planowanie nowych, tzw. zadań domowych i omówienie ostatnich. Jeśli rozumiemy proces resocjalizacji analogicznie do procesu rozwiązywania problemów, to zadania domowe stanowią implementacyjną fazę terapii. Sprawozdanie z wykonanego zadania domowego jest fazą weryfikującą i zatwierdzającą wykonanie zadania. W wielu sytuacjach zadania domowe stanowią istotną część procesu resocjalizacji.

Wnioski

Zastosowanie myślenia systemowego w kontekście zjawiska przestępczości jest uzasadnione, gdyż trudno traktować je jako niezależne od systemu, w jakim żyje sprawca. Aby zrozumieć patomechanizm funkcjonowania sprawcy, trzeba dostrzec go na tle jego różnych powiązań życiowych. Tak rozumiane zjawisko przestępczości zakłada, że intencją działań resocjalizacyjnych jest zmiana systemu ekologicznego. Pamiętając o tym, że systemy rozumiane są jako złożone całości, należy liczyć się z tym, że wprowadzane do nich zmiany nie muszą zagwarantować nam natychmiastowego uzyskania pożądanych efektów. Podejmowane oddziaływania resocjalizacyjne powinny inspirować system, który dzięki temu będzie się rozwijał.

Podstawowym celem programów resocjalizacyjnych wykorzystujących koncepcję ekologiczną, obok zmiany indywidualnego funkcjonowania sprawcy przestępstwa, jest rozwój i utrzymanie wsparcia społecznego dla sprawcy w celu utrwalenia korzyści z udziału w programie resocjalizacyjnym.

Niektóre przejawy przestępczości wiążą się ze zwiększoną potrzebą wsparcia społecznego, a osoby sprawców zazwyczaj mają niewiele własnych zasobów. Niski status społeczno-ekonomiczny sprawcy, dezorganizacja społeczna są czynnikami sprzyjającymi powstawaniu zachowania antyspołecznego¹⁶.

Podejmowane cele resocjalizacyjne mogą zostać osiągnięte i być zgodne z oczekiwaniami uczestnika resocjalizacji, wychowawcy, rodziny i dalszych kręgów społecznych. Mogą też nie zostać w pełni osiągnięte i wówczas wydaje się, że program resocjalizacyjny dotarł do punktu największych korzyści, a dalsze inwestowanie czasu nie przyniesie rezultatów. Istotne jest, aby personel resocjalizacyjny potrafił rozpoznać sytuację, w której pomimo różnorodnych wysiłków nie zachodzą postępy. W takich wypadkach decyzja o zakończeniu programu resocjalizacyjnego pozwoli zachować jego opłacalność, dając sprawcy możliwość wypróbowania innego rodzaju oddziaływań resocjalizacyjnych, które mogą być bardziej skuteczne.

Bibliografia

- Elias A., *Psychologia ekologiczna*, [w:] *Psychologia: podręcznik akademicki*, J. Strelau (red.), t. 3, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2000, s. 425–430.
- Kazdin A.E., Weisz J.R., *Psychoterapia dzieci i młodzieży. Metody oparte na dowodach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006, s. 341.
- Loeber R., Farrington D.P., Stouthamer-Loeber M., Van Kammen W.B., *Multiple risk factors for multi-problem boys: Co-occurrence of delinquency, substance use, attention deficit, conduct problems, physical aggression, covert behavior, depressed mood, and shy/withdrawn behavior*, [w:] *New Perspectives in Adolescent Risk Behaviour*, R. Jessor (red.), Cambridge University Press, New York 1998, s. 90–149.
- Machel H., *Propozycja modelu ośrodka pracy skazanych dla młodocianych i dorosłych nierecydywistów (konceptcja, organizacja, wdrożenie i ocena)*, „Przegląd Penitencjarny i Kryminologiczny” 1983, nr 3, s. 102–104.
- Machel H., *Wprowadzenie do pedagogiki penitencjarnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1994.

---

¹⁶ R. Loeber, D.P. Farrington, M. Stouthamer-Loeber, W.B. Van Kammen. *Multiple risk factors for multi-problem boys: Co-occurrence of delinquency, substance use, attention deficit, conduct problems, physical aggression, covert behavior, depressed mood, and shy/withdrawn behavior*, [w:] *New Perspectives in Adolescent Risk Behaviour*, R. Jessor (red.), Cambridge University Press, New York 1998, s. 90–149.

- Miller W.R., Forcechimes A., Zweben A., *Terapia uzależnień. Podręcznik dla profesjonalistów*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014, s. 360–382.
- Opora R., *Efektywność oddziaływań resocjalizacyjnych*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2015.
- Opora R., *Terapia poznawczo-behawioralna w resocjalizacji*, [w:] *Terapia w resocjalizacji. Cz. 1. Ujęcie teoretyczne*, P. Szczepaniak, A. Rejzner (red.), Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2009, s. 138–149.
- Piotrowski P., *Rozbój. Uwarunkowania psychospołeczne, motywacja i racjonalność sprawców*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2011.
- Pytka L., *Pedagogika resocjalizacyjna: wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2001, s. 30.
- Urban B., *Zaburzenia w zachowaniu młodzieży*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000.